

'בשעת הדחק, כשאין נמצא כשר, כל הפסולים ניטלים ואין מברכים'.
הסתפק הגאון בעל "נפש חיה" כשאין לו אלא תפילין פסולים, אם יניחם כדין לולב הפסול, או שונה מצות ארבעת המינים, שכיין שהיא פעם בשנה, חיישין שמא תשתכח מצוותה, אבל תפילין שמצוותה תדירה אין חשש שתשתכח, ואדרבה יש לחשוש שמא יבואו לטעות שכשר. (או"ח תרמ"ט ו' ע"י"ש, "נפש חיה")

נשאל הגאון רבי נסים קרליץ, מה יותר מעכב, נקודה לבנה ברצועות התפילין, או נקודה שחורה באתרוג?
השיבו רבי נסים: 'ברצועה שבתפילין יותר מסתבר שמעכב, כיון שבתפילין יש דין שצריך להיות שחור.
ומה שהמציאות היא שמהדרין במצות אתרוג יותר מרצועות התפילין, משום שאתרוג הוא מצוה של פעם בשנה, שאם מפסידה הפסיד לקיים מצוה זו עד השנה הבאה.
המצוות התמידיות כשמקילים בהם אין בזה תביעה גדולה כל כך של זלזול במצוות, משא"כ מצוות הבאות מזמן לזמן אזי יראת השמים מחייבת לדקדק בזה יותר!' (חוט שני"ה הל' סוכות עמ' רפ"א)

אתרוג פסול, שנוטלו בעת הדחק, הסתפק מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך בדינו, דכיון שאין זה אלא לזכר, יש להסתפק אם הוקצה האתרוג לכך, או רשאי לאוכלו אם ירצה. ("הליכות שלמה" י"א כ"ז)

יש לו שני אתרוגים, אחד מהודר והשני כשר ומברך על הכשר, היתכן?!
כלל עצום נכתב בספר הזוהר, שמצוה הבאה לאדם על ידי שהוציא עליה ממון, יש לה מעלה גדולה ונשגבה הרבה מאד על המצוה שבאה ליד האדם בחינם.
כתב רבינו ה"בן איש חי": 'מדברי הזוהר הללו שהפליג בשבח הענין יש לנו ללמוד, שאם אדם קנה אתרוג קודם החג ואחר כך שלחו לו אתרוג במתנה, לא יברך אלא על האתרוג שקנה בכסף, אע"פ שהאתרוג השני שהביאו לו במתנה הוא מהודר יותר.
ואת הנענועים של ההלל וההקפות יעשה באותו אתרוג שקנה בדמים. ואחר כך יטול וינענע את האתרוג השני המהודר שקיבל.
הוסיף וכתב ה"בן איש חי": 'עוד דבר מצוי הוא. ידוע כי ברכת 'שהחיינו' על פרי חדש היא ברכת שבח והודאה להקב"ה ויש בה מצוה רבה. גם בזה יזהר אדם לברך על פרי חדש שקנאו בדמים! אם נזדמן ששלחו לו ידידים פרי חדש, או שהיה אורח והגישו לפניו פרי חדש, לא יברך עליו, אלא יקנה פרי במעות ויברך עליו. וכן ראיתי חסידים ואנשי מעשה מדקדקים לברך 'שהחיינו' על פירות שקנו בכסף, משום חיוב מצוה!
אני פתחתי בזה הענין פתח, ואתם תלמדו מזה כמה וכמה דברים ואין צורך לפורטם.' (שו"ת "תורה לשמה" נ')

נמצא בשחרית בבית הכנסת בשעה שמברכים כל הקהל ויש לפניו אתרוג מהודר, אך לא יוכל לעשות בו רק הנטילה בלא הנענועים, ואם ימתין יוכל להשיג אתרוג אחר כשר ולעשות בו הנענועים, יש להמתין ולעשות המצוה כתיקונה, אע"ג שאין האתרוג מהודר. (שד"ח מערכת ל' בשם אחרונים, שו"ת "לב חיים" ח"ג קמ"ב)

עוד על מעלת הנענועים וההקפות - הורה הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך: היו כל הקהל אווזין לולב ומיניו, יניחו את ספר התורה על הבימה ויקיפוהו באמירת הושענות, ואין צריכים לאוחזו בידים דווקא אם על ידי זה יתבטל האוחז מהקפה. ("הליכות שלמה" י"ב א')

"ולא לזנב" - גם בסוכות...

סיפר כ"ק הרבי מקלויזנבורג: 'אזכיר את חבל זינברגן בו כיהנתי ברבנות בעיר קלויזנבורג. מהעיר סיגט עד עירנו נמצאו עיירות מלאות תלמידי חכמים, חסידים ואנשי מעשה. אולם מעל לא נמצאו יראי ה', אלא אחד בעיר ושנים במשפחה. גם אלו שכינהו שם ברבנות היו רבנים שלא היו ראויים לאיצטלה כלל וכלל...

כאשר הגאון בעל ה"מראה יחזקאל" נבחר לכהן בקרלסבורג והגלילות, בקדושתו פעל גדולות לתקן את המדינה. העמיד רבנים ראויים. תיקן שכל שוחט יעמוד במבחן מדי זמן.
בין השאר תיקן שהאתרוגים לחג הסוכות יהיו מסורים ביד הרבנים, כי עד אז היו ביניהם כאלה שברכו על לימון מרוב בערותם... כפי שכותב בעצמו ה"מראה יחזקאל" באחת מתשובותיו אל מהר"ר צבי אלימלך מדינוב.

כדוגמא מסופר: המנהג היה בימים ההם שכמה עיירות השתתפו באתרוג אחד. לשם כך נשכר רוכב על סוס, שסובב בין העיירות והכפרים במשך כל היום, כדי שכולם יוכלו לקיים את המצוה.
כשהיה הרוכב מגיע אל העיירה, נעמד במרכז או בסמוך לבית הכנסת והיה מצלצל בפעמון שבידו. או אז התקבצו ובאו כל אנשי המקום, אנשים ונשים לנטילת לולב בזריזות.
פעם הגיע אחד מבני העיירה באיחור, כשהרוכב כבר יצא לדרכו אל העיירות האחרות. הלה רץ אחריו עד שהצליח להגיע עד סוסו של הרוכב, תפס את זנב הסוס ונענע בו... (חומש רש"י ושב תשל"ו)

חידות וניצוצות לחג הסוכות

יחיד ורבים הלכה כיחיד...

אחד היה לו אתרוג וביום טוב עמד לזכות את בני עירו לנוטלו, כי לא היה בעיר אתרוג זולתו. אלא שלהיות שהקהל רבים - בן פורת יוסף - ברור אצלו שאם יתן לכולם האתרוג יתקלקל, ולמחר, ביום טוב שני לא יוכל לברך עליו, כי יהיה בו שינוי מראה, וגם יהיה 'חסר' מציפורני האנשים, מרוב הדוחק של הציבור, שהם דוחקים זה בזה, שכל אחד רוצה לזכות במצוה קודם...
על כן שאל, אם מותר לו להצניע אתרוג אחר ברכתו ויתן רק ליחידים מן הקהל, כדי שיוכל לברך עליו למחרת, או שצריך לזכות את הרבים?

תשובה: ודאי צריך לזכות את הרבים, אע"פ שהאתרוג יתקלקל אחר כך, כי מצוה דרבים חשובה היא, ובפרט שהיא מן התורה. כפי שמצינו שרבי אליעזר שחרר את עבדו (ברכות מז). ובודאי פה שהיא גם מצוה שמחייבים בה רבים וגם זיכוי לרבים (רא"ש שם).
אמנם אם הוא דר בכפר ולקהל בעיר הסמוכה אין אתרוג, אינו מחוייב לשלוח להם אתרוגו, כאשר הוא יסאר ללא אתרוג כלל, אף שהם רבים והוא יחיד. ומה שמצינו שהמג"א פסק שישלח את אתרוגו לעיר אחרת, שם מדובר שיש בעירו אתרוג של קהל והוא לא יבטל ממצוה. (שו"ת "תורה לשמה" קפ"ב)

מי פטור מסוכה?

מי שאסור בכלא פטור מסוכה, כי נאמר "תשבו כעין תדורו", מה דירה עושה אותה האדם במקום שאינו מצטער לישב שם, כך סוכה אינו מחוייב לעשותה אלא במקום שחפץ לקבוע דירתו שם, ובית האסורים מקום צער הוא ואינו חפץ להיות שם אפילו שעה אחת, פשוט שלא חייבוהו חז"ל לעשות סוכה ולשבת בה במקום שמצטער, דמצטער פטור מן הסוכה.

ואין לו להחמיר ולעשות סוכה, דכל הפטור מדבר ועושהו נקרא 'הדיוט' וברכתו לבטלה, דכיון שאינו מחוייב בסוכה מהדין אין אמר "וציוונו לישב בסוכה"?! (שו"ת "פעולת צדיק" ח"ב קצ"ו)

'שמעתי כי פה בעיר פראג, בימי זקן מורי חמי, הגאון המפורסם מהר"ש מפראג, בשנה אחת באיזה מקרה הביאו אתרוגים מורכבים והורה שלא לברך עליהם, אך איזה תקיפי ואלימי ארץ רצו להמרות את פיו, צירפו אליהם בחלקלקות לשונם את הגאון הש"ך שהיה בעת ההיא אורח נוסה ללון, וציוו להתיר לברך עליהם כשעת הדחק. בתקיפותם הכריחו את החזן בבית הכנסת הישנה והחדשה לברך בקול רם. אך כשרצה לברך עליהם עיכבוהו מן השמים, שנפל האתרוג מידו ונשבר העוקץ...

לא עבר זמן ובאו לכאן, לפראג כתבים ממדינות אשכנז, פולין וצ'כיה, שכל גאוני ארץ הורו גם כן שלא לברך על אתרוגים אלו. הגאון בעל הש"ך נתחרט על הוראה זו, וקודם מותו ציווה לבנו בכתב ידו שיעקש מחילה מאת מהר"ש על ששגג בדבר זה נגדו. בנו הראה כתב זה למו"ח זקני הגאון, תהיה מנוחתם כבוד ... (שו"ת "שבות יעקב" ח"א ל"ו)

הגאון רבי אהרן שמעון שפירא, הידוע בכינויו מהר"ש מפראג, היה אביו של הגאון רבי בנימין וולף מפראג, שהיה חמיו של ה"שבות יעקב" - על מצבתו היה חרות 'נשיא אלקים, חסיד וענו, שר התורה, רבן של ישראל' - כאשר מלאו לו ארבעים מינוהו בני עירו לשמש אב"ד. ארבעים שנה כיהן בתפקידו. אף שבמשך השנים קהילות רבות וחשובות כפרנקפורט, לובלין, קראקא שלחו לו כתבי רבנות, רבינו נשאר נאמן לעירו בה כיהנו אביו וסבו. (ס"ה)

'מהר"ש נדרף רבות בידי אנשי חמס - כנראה כוונתו על אותם משכילי פראג הנודעים - אשר העלילו עליו ואף הצליחו פעם אחת בזממם ורבינו נשלח לכלא. כאשר נודע לרבינו הש"ך שאיביו הגרא"ש שאלוהו על מיני אתרוגים להתיר מבלי לדעת שהגרא"ש אסר, שלח לבקש ממנו מחילה'. (זו"ע יצחק)

כתב הגאון רבי עובדיה יוסף: נשאלתי, אם מותר לאדם שיש לו פרדס לקצוץ משם ענפים לסכך את סוכתו. והשבתי שמותר, ואין בזה משום בל תשחית, ומכל מקום אם אפשר נכון לעשות כן על ידי גוי, ולא יסייע הישראל עמו.

הגאון רבי עובדיה האריך בתשובתו והביא ראשונים ואחרונים בזה. בין דבריו הביא משו"ת "הר צבי" שהתיר בזה (אור"ח ב' ק"א), סברתו, כי כאשר קוצצים ענפים היניקה מתפשטת בשאר הענפים והפירות ומוסיפה בהם כח.

ולמעשה: הקוצצים ענפים מאילנות השייכים לרשות ממשלתית או עירונית המקפידה על כך, כגון אלו שכורתים ללא הבחנה עצי פרי, דקלים ושדרות נטועות, ולפעמים גורמים למותם של העצים, אף שרבים מורים היתר לעצמם בטענה שהוא לצורך מצוה, לו חכמו ישיכילו שבאופן כזה נחשבת מצוה הבאה בעבירה ויש בזה איסור גזל, ואין לברך על סוכה כזאת.

(ה"הליכות עולם" ז' עמ' קצ"ט-ר"ט ועיין שו"ת "ביע אומר" ח"ד אור"ח ל"ג)

מה בין סוכה לבית...

הכנה אסורה משבת וחג לחול אפילו יש בה רק טורח מועט. מותר להסיר מן השולחן את כלי הסעודה בשבת, גם אחרי הסעודה השלישית, כדי שהחדר יהיה נקי ומסודר. אבל אסור להוריד את הכלים ברגעים האחרונים של השבת והחג. אמנם ודאי שבסוכות, מותר להוריד מהשולחן משום כבוד הסוכה, וכן לסדר את הסוכה, אף שהוא סמוך למוצאי יום טוב.

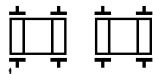
(ש"מירת שבת כהלכתה" החדש י"ב ל"ט עיין משנ"ב אור"ח ש"ב י"ט, תק"ג א', תרס"ז)

אחת הרבתה להפגש ולא מצאה את בן זוגה. אמר לה הג"ר אברהם ישעיה ברמן: "את צריכה לחפש חתן ולא אתרוג, באתרוג מחפשים את הפגמים, בחתן מחפשים את המעלות..." (י"עלה האש"י)

ענין נפלא!

לעולם חטאת קודמת לעולה - חוץ מפר העלם דבר וקרבות החג. בפר העלם דבר רמזו לנו בכך שאין לחשוש לנפילה, שבנים הם למקום, חביבים הם גם אם חטאו, כי בין כך ובין כך קרויים בנים! ובקרבות חג הסוכות הענין הוא להראות את חבתן של ישראל, שלאחר שנתכפרו ונסלחו ביום כיפור עומדים הם ברום המעלה, לכן עתה עולתן יכולה לבוא לפני החטאת. והוא ענין נפלא! (חידושי אגדה ממרן הגאון רבי ש"ז אויערבאך - "הליכות שלמה" י"ב הערה 5)

מעשה היה בירושלים - ביום חמישי של חול המועד סוכות, קראו את הקריאה כנהוג, ואחרי שהעלו 'רביעי', נזכרו רבים ממתפללי בית הכנסת כי בעל הקורא טעה ואמר "פרים שבעה", במקום "שמונה" כפי שהיה צריך להגיד באותו היום.

רצו לסוכתו של האדר"ת ושאלוהו, האם הם מחויבים לחזור ולקרוא, כדין הטועה בקריאת התורה שלא מעין המאורע.

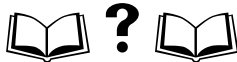
סיפר הגאון האדר"ת: "והשבתי ביושבי בסוכתי מבלי עיון בספרים, לנחיצת השואל, כי הקהל יושבים ומצפים מה לעשות... ופסקתי שלא צריך לחזור ולקרות.

ואמרתי להם מספר טעמים: גם בהקרבת הפרים עצמם, אם מיעט במספרם, נחלקו חכמים ורבי יהודה אם מעכבים זה את זה, על כן לענין קריאת התורה ניתן לסמוך בדיעבד על רבי יהודה, ואין צורך לחזור.

ומאחר שלא כל הקהל נזכרו בטעות זו, ורק מעטים, ובאותו בית מדרש מתפללים יראים ושלמים ומדקדקים במצוות אשר בוודאי שמעו כדין, הרי לא רחוק לומר שהקורא לא טעה כלל, ורק לשואלים נדמה שאמר 'שבעה' במקום 'שמונה', דאם לא כן מדוע לא הרעישו תיכף אחרי קריאתו ב"כהן" ו"לוי"... לכן נראה לי שאותם השואלים רק מדמיינים להם... ומכל מקום אפילו אם ברור שטעה, לא יחזרו לקרוא, כטעמים שאמרנו.

כשנזדמנתי עם ידיד נפשי, הגאון רבי שמואל סלנט, אמר לי שהוא השיבם שאין צריך לחזור, בלי הטעמים שהזכרנו!"

(צהר - אהל חנוך" ועיי' ש"מבאר בטו"ד את דברי מרנן הגר"ש והאדר"ת)

מתוך הספר "אריה שאג": 'שמעתי מהגאון רבי משה צדקה שליט"א, ששמע מהגאון רבי דוד הלוי יונגרייז, לבאר מדוע בקריאה של חג הסוכות ביום הרביעי כתוב "מנחתם" בלא ו'?

ואמר הרב יונגרייז שיש שני מדרשים דכתבו שיש עשר אומות שלא הרעו לעם ישראל, לכך ביום הרביעי של סוכות, שמקריבים בו עשרה פרים, לא רצו לצרפם עם כל שבעים הפרים.

חיפשנו במדרשים ולא מצאנו, שאלתנו היכן הם. תשובת הגאון רבי חיים קניבסקי: "אין זכור לי".

(עניני מועדים)

שמחה גוררת שמחה

ילמדנו רבינו - מעשה ארע בקהילתנו, ביום שמחת תורה, כטוב לב המלך ביין, השמחה השפיעה על ראובן העשיר. הוא ניגש לשמעון בעל חובו, ואמר: "אם תחזיר לי את כספי שהלוותי לך, אוריד לך מהסכום הכולל ארבעה זהובים! כך תוכל לקבל חזרה את ביתך שנמצא אצלי כמשכון". הסכים שמעון ותקעו כף.

מיד במוצאי יום טוב בא שמעון והחזיר את חובו, פחות ארבעה זהובים. הסתפקו חכמי העיר, האם המלווה חייב לקיים את הבטחתו, את תקיעת כפו, שהרי היא נעשתה ביום טוב.

השיב המהר"ם מלובלין: ראובן חייב לקיים את תקיעת הכף, שיש לה דין שבועה, ולפי ר"ת הוא חמור משבועה ואין לה התרה.

ואע"פ שהדבר נעשה ביום טוב, חייב לקיים שבועתו. כי מקח אף שנעשה באיסור המקח קיים. כן מצינו, שאם עשו קנין בשבת, הדין הוא שהקנין קיים.

אמנם היה ראוי לקונסם על שעשו עבירה. אך בנידון שלנו לא היתה ההבטחה בדרך מקח וממכר, אלא רק דרך שבועה ומתנה, לכן גם אין מקום לקנס, ועליו לקיים את תקיעת כפו.

כל זה כמובן רק אם נעשה דרך תקיעת כף גמור. וגם שלא היה שיכור כשכרתו של לוט...

(שו"ת מהר"ם מלובלין ע"ב)